

Компетентнісний підхід як основа реформування освітнього процесу на підставі концепції Нової української школи

*Урок – дзеркало загальної педагогічної культури
вчителя,
мірило його інтелектуального багатства, показник його
світогляду, ерудиції.*

*До хорошого уроку вчитель готується все
життя.*

В. Сухомлинський

Удосконалення загальної середньої освіти спрямовано на переорієнтацію процесу навчання на розвиток особистості учня, навчання його самостійно оволодівати новими знаннями.

Новий етап у розвитку шкільної освіти пов'язаний з упровадженням компетентнісного підходу до формування змісту та організації освітнього процесу. Це вимагає певного підвищення професійної майстерності вчителя, дозброєння його новими знаннями, сучасними компетенціями, методами і технологіями, які б дозволили йому перебудувати навчально-виховний процес відповідно до нових вимог і підходів.

Одним із завдань, які вирішує сучасна школа, є формування духовно, інтелектуально, психологічно підготовленого до самостійного життя випускника. Сьогодні диктує, що суспільству потрібна професійно-компетентна молодь, яка вміє швидко адаптуватися в нестабільних умовах, здатна до ризику, самостійного вибору сфер діяльності, поведінки, орієнтованої на успіх, саморегуляцію. Життєвий успіх особистості – це результат стратегії й тактики, він твориться на основі системи цінностей, мотиваційної сфери та сформованого ідеалу свого майбутнього.

Тому сьогодні головне завдання школи – не вчити, а навчати вчитися, підготувати учня до неперервного навчання.

Якщо учень у школі не навчиться сам
нічого творити, то і в житті
він буде тільки наслідувати, копіювати.

Л. Толстой

Сучасні вимоги до педагога на перше місце ставлять систематичну самостійну роботу з розвитку професійної компетентності, поглиблення його теоретичних знань і практичних умінь.

Освічена людина в сучасному суспільстві не тільки і не скільки людина, що володіє знаннями, а яка вміє цілеспрямовано здобувати знання і при потребі застосовувати їх у будь-якій ситуації. Тому одним із перспективних напрямів реформування освіти є впровадження компетентнісно спрямованого підходу.

Які основні складові компетентності?

Найбільш універсальними є ключові компетентності, які формуються засобами міжпредметного і предметного змісту. Виокремлюють 10 наскрізних ключових компетентностей:

1. Спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами.
2. Спілкування іноземними мовами.
3. Математична грамотність.
4. Компетентності в природничих науках і технологіях.
5. Інформаційно-цифрова компетентність
6. Уміння навчатися впродовж життя.
7. Соціальні і громадянські компетентності.
8. Підприємливість.
9. Загальнокультурна грамотність.
10. Екологічна грамотність і здорове життя.

Отже, основна особливість компетентнісного підходу порівняно з традиційним, полягає в зміщенні акценту з нагромадження нормативно визначених знань, умінь і навичок до формування й розвитку в учнів здатності практично діяти, застосовувати індивідуальні техніки і досвід успішних дій у ситуаціях професійної діяльності та соціальної практики.

Головним є не предмет, якому навчаємо, а особистість, яку формуємо. Не предмет формує особистість, а вчитель своєю діяльністю, пов'язаною з вивченням предмета.

По-перше, знання, але не просто інформація, а швидко змінювана, динамічна, різноманітна, яку треба вміти знайти, відсіяти від непотрібної, перевести у досвід власної діяльності.

По-друге, уміння використовувати це знання у конкретній ситуації; розуміння, яким чином добути це знання, для якого знання який метод потрібний.

По-третє, адекватне оцінювання - себе, світу, свого місця в світі, конкретного знання, необхідності чизайвості його для своєї діяльності, а також методу його здобування чи використання.

Виокремлюють трьохрівневу ієрархію компетентностей.

Предметні – формуються засобами навчальних предметів.

Міжпредметні – належать до групи предметів або освітніх галузей.

Компетентнісна освіта на предметному та міжпредметному рівнях орієнтована на засвоєння особистістю конкретних навчальних результатів – **знань, умінь, навичок, формування ставлень, досвіду, рівень засвоєння яких дозволяє їй діяти адекватно у певних навчальних і життєвих ситуаціях.**

Найбільш універсальними є ключові компетентності, які формуються засобами міжпредметного і предметного змісту. Виокремлюють п'ять наскрізних ключових компетентностей.

Уміння вчитися – передбачає формування індивідуального досвіду участі школяра в навчальному процесі, вміння, бажання організувати свою працю для досягнення успішного результату; оволодіння вміннями та навичками саморозвитку, самоаналізу, самоконтролю та самооцінки.

Здоров'язбережувальна компетентність – пов'язана з готовністю вести здоровий спосіб життя у фізичній, соціальній, психічній та духовній сферах.

Загальнокультурна (комунікативна) компетентність – передбачає опанування спілкуванням, здатність цінувати найважливіші досягнення національної, європейської та світової культур.

Соціально-трудова компетентність – пов'язана з готовністю робити свідомий вибір, орієнтуватися в проблемах сучасного суспільно-політичного життя; оволодіння етикою громадянських стосунків, навичками соціальної активності; уміння організувати власну трудову та підприємницьку діяльність; оцінювати власні професійні можливості, здатність співвідносити їх з потребами ринку праці.

Інформаційна компетентність – передбачає оволодіння новими інформаційними технологіями, використовувати джерела інформації для власного розвитку.

Компетентнісний підхід тісно пов'язаний із такими підходами до навчання, як

особистісно орієнтований (оскільки потребує трансформації змісту освіти, перетворення його з моделі для «всіх» на суб'єктивні надбання одного учня, що їх можна виміряти);

діяльнісний (тому що може бути реалізований тільки *в діяльності*, тобто в процесі виконання конкретним учнем певного комплексу дій).

Сучасний урок, зорієнтований на реалізацію компетентнісного підходу в навчанні, має вирішувати ряд завдань. Це зокрема:

- підвищення рівня мотивації учнів;
- використання суб'єктивного досвіду набутого учнями;
- ефективне та творче застосування набутих знань та досвіду на практиці;
- формування у учнів навичок отримувати, осмислювати та використовувати інформацію з різних джерел;
- здійснення організаційної чіткості та оптимізації кожного уроку;
- підвищення рівня самоосвітньої та творчої активності учнів;
- створення умов для інтенсифікації навчально-виховного процесу;
- наявність контролю, самоконтролю та взаємоконтролю за процесом навчання;
- формування моральних цінностей особистості;
- розвиток соціальних та комунікативних здібностей учнів;
- створення ситуації успіху.

Педагог зобов'язаний на уроці дотримуватися цілого ряду вимог.

Проаналізуємо основні вимоги кожної групи.

Вимоги до структури уроку включають:

- ✓ чітко визначені цілі та завдання уроку;
- ✓ визначення типу уроку, органічний зв'язок всіх частин уроку;
- ✓ зв'язок уроку з попереднім уроком і закласти перспективу на наступний урок;
- ✓ вибір оптимальних, виходячи із цілей і завдань уроку, методів вивчення і закріплення нового матеріалу;
- ✓ оптимальність домашнього завдання (форма, обсяг, запис у щоденнику, облік індивідуальних особливостей і т. д.).

Вимоги до підготовки та організації уроку припускають:

- підготовку та використання демонстраційного і роздавального матеріалу;
- можливість для учнів одержувати частину завдань самостійно під керівництвом педагога;
- використовувати контроль і самоконтроль учнів у процесі виконання навчальних завдань; перевірку і самоперевірку після виконання ними завдання;
- при підготовці виділити складні моменти пової теми, продумати методику їхнього пояснення.

Вимоги до змісту уроку і процесу навчання включають:

- 1) урок повинен сприяти розвитку пізнавальних процесів в учнів (сприйняттю, пам'яті, уваги, мислення, мовлення);
- 2) формувати якості особистості школярів (дисциплінованість, акуратність, ініціативність і т. д.);
- 3) урок повинен сприяти мотиву позитивного відношення учнів до навчання.

Вимоги до техніки проведення уроку припускають:

- певний ритм і темп уроку оптимальний для учнів класу;
- сприятливий психологічний клімат на уроці (взаємна доброзичливість, готовність учителя прийти па допомогу учневі і т. д.);
- взаємне співробітництво вчителя й учнів, педагогічний використання різних видів діяльності учнів, підтримувати інтерес до уроку.

Підготувати і провести такий урок нелегко, Потрібно відповідально ставитися до своїх обов'язків, але найбільше – вийти на сучасний рівень педагогічного мислення. Реалізація прагнення провести завтрашній урок краще за сьогоднішній розпочинається з його підготовки. Учитель має володіти добре розвиненими навичками моделювання, проектування, конструювання уроку:



Проаналізуємо етапи (модулі) конструювання вчителем уроку з точки зору компетентнісного підходу.

Модуль вступного повторення

Мета:

Визначити рівень попередньої підготовленості учнів, що стосується теми.

Актуалізувати знання, що потрібні для введення нового матеріалу. Активізувати мислення учнів.

Методи: фронтальна бесіда, усне опитування, робота зі схемами, рисунками, метод прогнозування, робота з текстом підручника, самоперевірка за зразком тощо.

Прийоми: «Інтрига», «Дивуй!», «Фантастична добавка», «Відстрочена загадка», заповнення кросвордів, «Альтернатива», «Світлофор», «Мозковий штурм», «Асоціація», «Зайве слово», «Назви відповідь», «Пошук загального», «Групування слів», «Лото», «Зашифровки», «Незакінчені речення» тощо.

Форми навчання: індивідуальні, парні, групові, фронтальні.

Засоби: диктанти, тести, ТЗН, навчальні та наочні посібники, підручник, таблиці, моделі тощо.

Модуль вивчення нового матеріалу

Мета:

Допомогти учням засвоїти факти та основні ідеї.

Забезпечити якість вивчення нового матеріалу.

Формувати вміння виділяти головне, актуалізувати, конспектувати, порівнювати, зіставляти.

Забезпечити диференційований підхід.

Встановити зв'язки між засвоєними та новими знаннями.

Формувати групи компетентностей: соціально-трудова, інформаційну, загальнокультурну, соціально-трудова, уміння вчитися.

Методи: пояснення, коментоване читання тексту підручника, проблемна лекція, семінар-практикум, фронтальна бесіда, дискусія, робота з книгою, посібниками, схемами, таблицями, рисунками, моделями, демонстрація презентацій.

Прийоми: «Асоціації», «Мозкова атака», створення проблемної ситуації, використання яскравих афоризмів, порівнянь, образів, «Знаємо — бажаємо дізнатися — дізналися», «Моделі, що ожили», «Снігова грудка», «Ажурна пилка», «Акваріум», «Броунівський рух», «Два-чотири — всі разом», «Навчаючи — учусь», «Павучки», «Місткий кошик» тощо.

Форми навчання: парна, групова, індивідуальна, колективна, фронтальна.

Засоби: ТЗН, підручники, посібники, довідники, Internet, інформаційні таблички, роздавальний матеріал, таблиці, моделі тощо.

Модуль практики

Мета:

Формувати вміння практичного застосування знань, умінь і навичок. Формувати й удосконалювати вміння й навички у стандартах прямого й успішного руху до накресленої мети.

Забезпечити ситуацію вибору.

Формувати вміння розв'язувати типові завдання, формувати творчі вміння.

Переносити знання і способи діяльності, життєвого досвіду в нову ситуацію.

Формувати групи компетентностей: соціально-трудова, інформаційну, загальнокультурну, соціально-трудова, вміння вчитися.

Методи: практичні роботи, розв'язування завдань за зразком, метод коментування, робота з підручником та різними джерелами інформації.

Прийоми: «Асоціативний ряд», «Синтез думок», «Альтернатива», «Коментування», «Навчаючи – учусь», «Карусель», «Поєдинок», «Інтелектуальний тир», змагання тощо.

Форми навчання: парна, групова, індивідуальна, колективна, фронтальна.

Засоби: ТЗН, математичні диктанти, тести, навчальні та наочні посібники, роздавальний матеріал, схеми тощо.

Модуль спостереження і діагностики

Мета:

Організувати і підтримати безперервний зворотний зв'язок.

Одержати своєчасну інформацію про успішність просування у навчанні всіх учнів.

Спостерігати за процесом засвоєння та застосування знань, умінь і навичок.

Здійснювати моніторинг навчальних досягнень учнів.

Формувати на кожного учня «дос'є» (залучаючи комп'ютер), до якого тільки він та вчитель мають доступ.

Формувати групи компетентностей: соціально-трудова, загальнокультурну.

Методи: спостереження, дискусія, створення проблемної ситуації тощо.

Прийоми: «Світлофор настрою», «Зворотний зв'язок», «Релаксаційні вправи», рефлексія тощо.

Форми навчання: індивідуальна, парна, фронтальна, колективна.

Засоби: ТЗН, завдання для моніторингу рівня знань, навчальні та наочні посібники тощо.

Модуль домашньої роботи

Мета:

Удосконалити, узагальнити, систематизувати знання, вміння та навички.

Розвивати самостійність та творче мислення.

Формувати вміння самостійно засвоювати окремі питання навчального матеріалу.

Формувати групи компетентностей: інформаційну, вміння вчитися, соціально-трудова.

Методи: виконання вправ, письмових і графічних робіт, підготовка рефератів, доповідей, самоперевірка, індивідуальне опитування, фронтальна бесіда, робота

з підручником, довідниками, додатковою літературою, використання Internet тощо.

(залучення консультантів, якість виконання д/з за допомогою звірки зі зразками, усний коментар, самостійна робота, що аналогічна до домашньої).

Прийоми: «Інтелектуальна розминка», «Одне завдання на двох», «Вірю - не вірю», «Так – ні», «Знайди помилку», «Вибери сам», «Ярмарок – подорож», «Заздалегідь», «Творче завдання», бліцопитування ланцюжком, тощо.

Форми навчання: індивідуальна, парна, групова.

Засоби: навчальні та наочні посібники, довідкова література, Internet , інформаційні таблички тощо.

Модуль узагальнення і систематизації

Мета:

Узагальнити і систематизувати знання, уміння і навички.

Установити загальні звязки в матеріалі, що дозволяє побачити учням тему (розділ) в цілому.

Формувати вміння застосовувати набуті знання під час розв'язування задач різного рівня складності.

Формувати потребу до постійної самоосвіти, продуктивної творчої діяльності.

Формувати групи компетентностей: соціально-трудова, загальнокультурна.

Методи: порівняння, узагальнення, усна розповідь, бесіда, вступні, оглядові, пошукові семінари, дебати, конференції тощо.

Прийоми: «Письмовий звіт», «Шпаргалка», «Пошта», «Перепишу параграф по своєму», «Я – вчитель», «Інтелектуальне лото», «Ділова гра», «Аукціон ідей», «Творча робота», «Учені та їхні відкриття», «Фантастичні фігури» тощо.

Форми навчання: індивідуальна, парна, фронтальна, колективна.

Засоби: ТЗН, навчальні та наочні посібники, інформаційні картки, тести тощо.

З точки зору компетентнісного підходу можна розглянути види діяльності учнів.

Наскрізнi ключовi компетентностi	Види діяльності
Умiння вчитися	<ul style="list-style-type: none"> o Написання учнями повідомлень, рефератiв, самостiйних творчих робiт. o Використання випереджальних завдань , що передбачають активну самостiйну та самоосвiтню діяльнiсть учнiв. o Залучення учнiв до творчих виставок . o Залучення учнiв до роботи в МАН. o Консультування учнiв з питань самоосвiти . o Органiзацiя iнтелектуальних конкурсiв, iгор, предметних тижнiв, якi передбачають самостiйне опанування учнями певних питань та їх самоосвiтню діяльнiсть. o Використання iнтенсивних завдань з предмету, якi передбачають пояснення учнями певних питань. o Використання навчальних програм з метою самоосвiти учнiв. o Залучення учнiв до роботи консультантами, що пiдтримує їх самоосвiтнiй тонус. o Забезпечення високого наукового рiвня викладання предмета. o Створення проблемних ситуацiй на основi сучасного життя. o Розв'язування задач та прикладiв рiзними способами, використання задач пiдвищеної складностi. o Складання та розв'язування учнями тестiв, задач, кросвордiв тощо. o Залучення учнiв до участi в конкурсах „ Кенгуру " , „ Золотий ключик " , „ Левеня " тощо. o Залучення учнiв до участi в олімпіадах, МАН , у роботі заочних фізико-математичних шкіл.
Інформаційна компетентність	<ul style="list-style-type: none"> o Залучення вчителем додаткової інформації в процесі викладання предмета. o Стимулювання учнiв до використання додаткової інформації.

	<ul style="list-style-type: none"> o Активна співпраця з кабінетом інформатики щодо використання навчальних програм з предмета. o Використання малюнків, таблиць, схем, як джерел інформації, та передбачення складання схем, таблиць, планів, опорних конспектів, як результату роботи учнів з інформацією. o Випуск шкільних газет, створення інформаційних сторінок у класних куточках.
Загально-культурна (комунікативна) компетентність	<ul style="list-style-type: none"> o Стимулювання вміння учнів висловлювати власну точку зору. o Сприяння удосконаленню вмінь вести навчальний діалог. o Використання усних та письмових рецензій на відповідь, доповнень та зауважень до неї . o Удосконалення вмінь дітей формулювати цілі власної діяльності та робити висновки за її результатами. o Застосування взаємоопитування та взаємоперевірки з можливим подальшим коментуванням. o Організація групової роботи. o Проведення нестандартних уроків, уроків-змагань, КВК. o Підготовка учнями нестандартних запитань однокласникам . o Стимулювання спілкування учнів з ровесниками та дорослими з метою підвищення рівня навчальних досягнень та ерудиції учнів. o Використання інформації з історії відкриттів. o Використання художньої літератури в процесі викладання предмета. o Розв'язання задач історико-культурного змісту. o Розв'язання задач екологічного змісту. o Характеристика внеску в науку вчених різних національностей. o Наголошення на внесок в розвиток науки українських вчених. o Виховання учнів на прикладі життєвого та творчого шляху видатних людей.
Соціально-трудова компетентність	<ul style="list-style-type: none"> o Вибір учителем завдань, які передбачають для учнів самостійний пошук розв'язку. o Надання учням можливості обрання варіанту завдання чи шляху розв'язання задач. o Використання самооцінки та взаємооцінки учнів.

	<p>о Розв'язування задач різними способами та визначення раціонального шляху розв'язування.</p> <p>о Залучення дітей до роботи в групах. Обов'язкова умова - врахування індивідуальних можливостей школярів. Завдання мають бути якщо не індивідуальними, то хоча б різнорівневими .</p> <p>о Надання учням можливості виявлення ініціативи.</p> <p>о Практикування доручень учням (наприклад : „ відповідальний за наочність” , „ консультант ” тощо).</p> <p>о Планування виховних заходів та заходів предметних тижнів, у яких передбачається самостійна активна діяльність учнів.</p> <p>о Залучення дітей до самоврядування .</p>
Здоров'язбережувальна компетентність	<p>о Складання та розв'язування задач валеологічного змісту.</p> <p>о Складання та розв'язування кросвордів із зашифрованими назвами лікарських рослин (після чого учні одержують завдання додому знайти способи їх застосування).</p> <p>о Проведення хвилинок «Мовою чисел», усного рахунку із завданнями валеологічного змісту.</p>

Модуль психологічного супроводу

Мета:

Врахувати психофізіологічні особливості учнів. Розвивати пізнавальні процеси (пам'ять, увагу, сприймання, мислення, мовлення, уяву тощо) та математичні здібності учнів. Формувати пізнавальний інтерес.

Створити позитивно-емоційний настрій і психологічно комфортні умови.

Сприяти позитивному відношенню учнів до навчання.

Методи: інтерактивні, ігрові, релаксаційні тощо.

Прийоми: «Світлофор настрою», «Навіювання», «Відстрочена відгадка», «Бліц-опитування», «Релаксаційні вправи», «Зворотний зв'язок» тощо.

Форми навчання: індивідуальні, парні, групові, фронтальні, колективні.

Засоби: ТЗН, інформаційні таблички тощо.

Вимоги, що визначаються компетентністю	Можливості, що відкриває компетентнісний підхід
Соціально-трудова компетентність	
<p>Вміння робити вибір.</p> <p>Вміння приймати рішення.</p> <p>Вміння брати відповідальність.</p> <p>Вміння безконфліктно співіснувати.</p> <p>Забезпечення власної активності учня (activity - діяльність).</p>	<p>Стимулювання пізнавальної активності учнів. Опора на діяльність учня.</p> <p>Забезпечення співробітництва.</p> <p>Здійснення роботи в команді.</p> <p>Орієнтація на конкретний продукт.</p> <p>Забезпечення мотивації діяльності (те, що я роблю, є корисним).</p> <p>Усвідомлення власного внеску у спільну роботу. Розв'язання проблем.</p> <p>Пошук шляхів реалізації проекту.</p> <p>Встановлення причинно-наслідкових зв'язків. Формування адекватної оцінки й самооцінки. Вміння використовувати власний досвід.</p> <p>Адаптація до змін.</p> <p>Розвиток здібностей та обдарованості учнів та підвищення через це їх соціального статусу</p>
Загальнокультурна (комунікативна) компетентність	
<p>Оволодіння досягненнями культури.</p> <p>Розуміння інших людей, їх індивідуальності, їх відмінностей за національними, культурними, релігійними та іншими ознаками.</p>	<p>Розробка проектів культурологічної спрямованості.</p> <p>Забезпечення розширення кругозору та підвищення культурного рівня учнів.</p> <p>Здійснення роботи в команді, забезпечення взаємодії учнів.</p> <p>Усвідомлення ролі й впливу предмета на розвиток культури.</p> <p>Оцінювання творів літератури та мистецтва. Визначення ставлення до власної діяльності та діяльності інших людей.</p> <p>Повага до чужої праці.</p>

	<p>Вміння спілкуватися усно, писемно, рідною та іноземними мовами</p> <p>Обговорення проблем.</p> <p>Формування власної точки зору.</p> <p>Вміння доводити власну позицію.</p> <p>Розвиток культури мовлення.</p> <p>Вміння презентувати свій продукт.</p> <p>Можливість для безпосереднього спілкування. Адекватне ставлення до критики.</p> <p>Стимулювання критичного ставлення до себе. Вміння адаптуватися в мовному середовищі.</p> <p>Формування загальнолюдських цінностей.</p>
<p>Готовність та потреба у творчості.</p> <p>Вміння побачити та сформулювати проблему.</p> <p>Вміння знаходити нові рішення.</p> <p>Вміння діяти в нестандартних ситуаціях. Активізація творчих здібностей учнів.</p> <p>Реалізація творчого потенціалу учнів.</p>	<p>Вплив освітнього середовища на розвиток учнів.</p> <p>Співвіднесення об'єкта навчання з власним досвідом.</p>
Інформаційна компетентність	
<p>Вміння добувати, опрацьовувати та використовувати інформацію з різних джерел.</p> <p>Вміння класифікувати документи.</p> <p>Вміння користуватися новими інформаційними технологіями.</p> <p>Вміння переробляти інформацію для отримання певного продукту.</p> <p>Аналіз та критичне ставлення до інформації.</p>	<p>Самостійне опрацювання інформації.</p> <p>Розуміння та усвідомлення інформації. Залучення власного досвіду.</p> <p>Мотивація саморозвитку.</p> <p>Саморозвиток й самоосвіта.</p> <p>Готовність та потреба навчатися протягом усього життя</p> <p>Узагальнення власних знань.</p> <p>Організація власних прийомів навчання.</p> <p>Організація самоосвітньої діяльності.</p> <p>Постійне удосконалення.</p> <p>Залучення та збагачення власного досвіду.</p> <p>Підтримка пізнавального інтересу.</p>

	Потреба в нових знаннях. Визначення перспективи діяльності. Співвіднесення теоретичних знань з практикою
--	--

Для розв'язання задач компетентнісної освіти вчитель має керуватися такими правилами, незалежно від стажу роботи, категорії, технології, яку він використовує:

- Головним є не предмет, якому ви навчаєте, а особистість, яку ви формуєте. Не предмет формує особистість, а вчитель своєю діяльністю, пов'язаною з вивченням предмета.
- На виховання активності не шкодуйте ні часу, ні зусиль. Сьогоднішній активний учень — завтрашній активний член суспільства.
- Ставте учнів у ситуації, котрі вимагають виявлення та пояснення розбіжностей між фактами, що спостерігаються, та наявним знанням.
- Допомогайте учням оволодіти найбільш продуктивними методами навчально-пізнавальної діяльності, навчайте їх вчитися.
- Слід якомога частіше використовувати питання «чому?», щоб навчити мислити причинно-розуміння причинно-наслідкових зв'язків є обов'язковою умовою розвивального навчання.
- Пам'ятайте, що насправді знає не той, хто переказує, а той, хто застосовує на практиці.
- Привчайте учнів думати та діяти самостійно. Поступово відходьте від механічних переказів, дослівного відтворення.
- Творче мислення розвивайте всебічним аналізом проблем, пізнавальні задачі розв'язуйте кількома способами, частіше практикуйте творчі завдання.
- Вчителі з будь-якого предмета, не тільки мови і літератури, мають слідкувати за способом та формою висловлення думки учнів.
- Слід частіше показувати учням перспективи їх навчання.
- Використовуйте схеми, плани, щоб забезпечити засвоєння системи знань.
- Оскільки міцність запам'ятовування інформації, що засвоєна у вигляді логічних структур, є більш високою, ніж міцність розрізнених знань, закріплювати слід ті знання, що подані у цілісних логічних структурах.
- У значних блоках інформації легше встановлюються логічні зв'язки, чіткіше простежується головна думка, котру легше виділити й показати учням.

- У процесі навчання обов'язково враховуйте індивідуальні особливості кожного учня, об'єднуйте в диференційовані підгрупи учнів з однаковим рівнем.
- Вивчайте і враховуйте життєвий досвід учнів, їх інтереси, особливості розвитку.
- Будьте обізнаними з останніми науковими досягненнями із свого предмета.
- Заохочуйте дослідницьку роботу школярів. Знайдіть можливості ознайомити їх із технікою експериментальної роботи, алгоритмами розв'язання винахідницьких задач, обробкою першоджерел і довідкових матеріалів.
- Суспільно-історичною практикою доводьте необхідність наукових знань, які вивчаються в школі. Навчайте так, щоб учень розумів, що навчання є для нього життєвою необхідністю.
- Пояснюйте школярам, що кожна людина знайде своє місце в житті, якщо навчиться всьому, що необхідно для реалізації її життєвих планів.

Для того, щоб надати учням можливість відчувати повагу до себе, підкреслити свою неповторність та індивідуальність, педагогам та батькам потрібно пояснювати дітям, що самоповага допомагає нам зростати, ставати кращими освіченішими людьми, бути чесними, сприяє тому, щоб прожити своє життя гідно і плідно.

За певних обставин ми не завжди знаходимо можливість поспілкуватись з нашими учнями, запитати в них, кого, або що вони вважають найбільшою цінністю. Потрібно знаходити час, щоб поговорити з учнями про те, які цінності ми успадкували від своїх батьків. Звертати увагу на найважливіші цінності, без яких життя людини не буде повноцінним (родина, кохана людина, духовний розвиток, мудрість...).

У житті кожної людини, незважаючи на її вік, виникає безліч складних ситуацій. Якщо ми будемо розповідати учням про свої підходи до розв'язання проблемних ситуацій, тактовно з'ясовувати, які проблеми тепер турбують їх чи потребують вони нашої поради. Якщо так, то потрібно спробувати разом обговорити ситуацію (ситуації), що склалася, і знайти рішення. Допомогти їм виконати завдання щодо вирішення конкретної проблеми за запропонованою схемою.

Все це допоможе нашим учням розвинути вміння та навички розв'язувати проблеми та надасть можливість жити повноцінним життям, діяти обдумано і виважено, досягати успіхів із найменшими затратами зусиль, робити усвідомлені вибори

Самоаналіз уроку

Ці корисні правила-поради — тільки невеличка частинка, тільки вершина айсберга педагогічної мудрості, педагогічної майстерності, спільного

педагогічного досвіду багатьох поколінь. Але згадати їх ще раз не буде зайвим. Пам'ятати їх, слідувати їм, керуватися ними буде дієвою умовою, яка здатна полегшити учителю досягнення провідної найважливішої мети — формування компетентної особистості.

Психологами доведено, що будь-яка людина здатна досить точно себе оцінити, а отже визначити, що необхідно в собі змінити, перебороти, розвинути. Треба відзначити, що це можливо тільки в тому випадку, якщо педагог здатний до певного самоаналізу свого етапу, вчинків і т. д. на уроці. **Саме самоаналіз є одним зі способів педагогічного самовдосконалення.** Адже аналізуючи використані методи навчання, зіставляючи їх, педагог вибирає найбільш ефективні, які далі вдосконалює. Самоаналіз уроку допомагає вчителю оволодіти більш високим рівнем майстерності, підвищити результативність праці.

Самоаналіз уроку вчителем дозволяє вирішити цілий ряд важливих завдань:

- учитель краще усвідомлює систему своєї роботи;
- швидше освоює на практиці методику вибору й обґрунтування оптимального варіанту навчання;
- робить учителя психологічно захищеним, впевненим у собі;
- поліпшує якість планування наступних уроків;
- стимулює розвиток творчого мислення й діяльності вчителя.

На що звертати увагу під час самоаналізу уроку?

- Який тип уроку? (*Місце уроку в темі.*)
- Які компоненти навчальної діяльності наявні? (*Мотивація, реалізація запланованого, оптимальна структура уроку, раціональне використання форм і методів, принципів навчання, мовна культура вчителя й учня, результативність, дисципліна.*)
 - Зовнішня організація уроку. (*Своєчасний початок і кінець, організація робочого місця, своєчасність записів у щоденники, гнучка система оцінювання.*)
 - Форма організації навчального процесу. (*Фронтальна, групова, індивідуальна.*)
 - Дотримання санітарно-гігієнічних умов праці.
 - Загальні методи навчання. (*Монологічний, демонстраційний, діалогічний, евристичний, пошуковий, творчий, алгоритмічний, програмовий тощо.*)
 - Методи викладу матеріалу вчителем. (*Інструктивний, інформаційний, пояснювальний, стимулювально-інструктивний, спонукальний тощо.*)
 - Методи роботи учнів на уроці. (*Виконавський, реконструктивний, частково-пошуковий, пошуковий, творчий.*)
 - Принципи навчання. (*Науковість, доступність, наочність, проблемність, самостійність, систематичність, послідовність, диференціація, інтеграція, усвідомленість, проблемно-альтернативний.*)
 - Формування компетентностей. (*здоров'язберезувальна, загальнокультурна (комунікативна), соціально-трудова, інформаційна, уміння вчитися.*)

- Засоби навчання. (*Оформлення, книжки, схеми, ТЗН, ілюстрації, макети, муляжі, теле-, відео-, аудіотехніка.*)
- Існують різні схеми самоаналізу уроків

Схема самоаналізу уроку № 1

1. Загальна структура уроку .

Основна дидактична мета уроку: його місце в системі уроків з теми, основні моменти уроку, дозування часу, дотримання основних вимог до оформлення уроку, використання часу на уроці.

2. Реалізація основної дидактичної мети уроку.

Виконання вимог програми, співвідношення матеріалу, поясненого на уроці і даного на самостійну роботу, організація сприйняття, уваги, пізнавального інтересу, організація первинного закріплення матеріалу, перевірка якості знань, використання розділу і програм, вимоги до знань, опитування учнів.

3. Розвивальний аспект уроку.

Залучення учнів до здійснення основних розумових операцій, подолання посильних труднощів, розвиток пізнавальної самостійності й послідовності, науковості, міцності знань.

4. Дотримання основних принципів дидактики.

Принцип наочності, свідомості і активності в роботі вчителя і учнів, доступності і посильності, систематичності і послідовності, науковості, зв'язку теорії з практикою, міцності знань.

5. Методи навчання.

Методи введення нового матеріалу, закріплення і вироблення вмінь і навичок, контролю; відповідність методів загальної спрямованості навчання дидактичній меті; залежність вибору методів навчання від матеріального забезпечення навчального процесу.

6. Виховний аспект уроку.

Використання виховних можливостей змісту навчального матеріалу, формування світогляду, зв'язок із життям, виховання сумлінного ставлення до праці, навчання, використання виховної можливості оцінки, виховний вплив особистості вчителя.

7. Вчитель на уроці. Підготовка до уроку, роль конспекту, види діяльності на уроці, контакт із класом, індивідуальний підхід до учнів, значення предмета, захопленість ним, зовнішній вигляд учителя.

8. Робота учнів на уроці.

Підготовка учнів до уроку, активність на різних етапах уроку, види діяльності, культура мови, дисципліна, ставлення до предмета, динаміка працездатності, моменти найвищої активності, зниження працездатності, їхні причини, рівень сформованості вміння вчитися.

9. Гігієнічні умови уроку.

Приміщення, його основна оснащеність, меблі, дотримання принципу розташування, розклад на день, вплив гігієнічних умов на динаміку працездатності на уроці.

Схема самоаналізу уроку №2

1. Характеристика класу.

- Тут розглядають структуру міжособистісних стосунків: лідери, аутсайтери; наявність угруповань, їхній склад; взаємодія структур особистих взаємин і організаційної структури класу.
- Потім необхідно охарактеризувати вади біологічного розвитку учнів: дефекти зору, слуху; соматичні захворювання; особливості вищої нервової системи (надмірна загальмованість або збудливість); патологічні відхилення.
 - Після цього варто охарактеризувати дефекти психічного розвитку: слабкий розвиток інтелектуальної сфери тих чи інших членів учнівського колективу; слабкий розвиток вольової сфери в окремих учнів; слабкий розвиток емоційної сфери особистості. Далі йде характеристика розвитку психічних якостей: відсутність пізнавального інтересу, потреби в знаннях, установки на навчання; недоліки у ставленні особистості до себе, вчителя, родини колективу.
 - Після цього можна перейти до аналізу недоліків підготовленості учнів класу: прогалини у фактичних знаннях і вміннях; проблеми в навичках навчальної праці; погані звички і культура поведінки.
 - Потім розглядають недоліки дидактичних і виховних впливів школи, після чого недоліки впливу родини, однолітків, позашкільного середовища. (Звичайно, зовсім необов'язково під час кожного самоаналізу у року давати таку вичерпну характеристику класу, в якому він проходив. Однак самоаналіз уроку вчителем відрізняється від його аналізу керівником тим, що він зорієнтований не тільки на конкретний клас, а й на конкретних учнів).

2. Потім аналізують зовнішні зв'язки уроку: встановлюють місце і роль даного уроку в досліджуваній темі; характер зв'язку уроку з попередніми і наступними уроками.

3. Характеристика триєдиної мети уроку з опорою на характеристику класу, чого треба домогтися в знаннях і вміннях, відповідно до специфіки учнівського колективу; який виховний вплив зробити на учнів; які якості почати, продовжувати, закінчити розвивати.

4. Характеристика задуму уроку (план): яким є зміст навчального матеріалу; як учні засвоюватимуть його, тобто які методи навчання і форми організації пізнавальної діяльності; яку частину матеріалу вони можуть засвоїти самі; яка частину матеріалу вимагає допомоги вчителя під час засвоєння; що необхідно добре запам'ятати, а що використовувати тільки для ілюстрації; що з раніше вивченого необхідно повторити і на що обіперитися під час засвоєння нового; як

закріпити знову вивчене; що буде цікавим і легким, а що складним; яким чином будуть досягнуті виховне й розвивальне завдання.

5. Як побудовано урок, виходячи з його задуму? Характеристика етапів уроку, виділення навчально-виховних моментів, що найбільш позитивно або негативно вплинули на хід уроку, на формування кінцевого результату.

6. Структурний аспект самоаналізу: докладний аналіз етапів, які, на думку вчителя, найсильніше позитивно або негативно вплинули на формування кінцевого результату уроку; аналіз відповідності в межах цих моментів завдань, змісту, методів і форм.

7. Функціональний аспект аналізу; визначають наскільки структура уроку відповідала поставленій меті, задуму уроку, можливостям класного колективу. Визначають вдалі і невдалі моменти в діяльності вчителя і учнів, аналізують відповідність стилю взаємин учителя і учнів успішному формуванню кінцевого результату уроку.

8. Оцінка кінцевого результату уроку: оцінка якості знань, умінь і навичок, отриманих учнями на уроці, визначення розриву між поставленими завданнями і реальним кінцевим результатом уроку. Причини цього розриву; оцінка досягнення виховних та розвивальних завдань уроку, висновки та самооцінка уроку.

Схема самоаналізу уроку № 3

1. Чи відповідає мій урок програмі?
2. Чи правильно мною були визначені і розв'язані на уроці навчальні, виховні і розвиваючі завдання?
3. Чи оптимально було визначено зміст уроку, чи відповідає він завданням?
4. Що було основним, найсуттєвішим на уроці? Чи зумів я акцентувати увагу учнів на його вивченні?
5. Чи вдало визначена структура уроку? Чи була організована на уроці робота із формування основних умінь, навичок, інтересів учнів? Як здійснювались внутріпредметний і міжпредметний зв'язки?
6. Які методи і засоби навчання були використані на уроці? Чи були вдалими вибір і поєднання?
7. Які форми навчання (масові, групові, індивідуальні) домінували на уроці? Чи були вдалими їх вибір і поєднання?
8. Чи об'єктивно і відповідно до норм оцінені мною знання учнів?
9. Чи правильно здійснювався на уроці інструктаж, визначалися обсяг і складність домашнього завдання? Чи було воно диференційованим?
10. Що було зайвим у моїй діяльності і в діях учнів?

Підсумовуючи вищесказане, можна зробити висновок, що урок — це центр, навколо якого обертаються і до якого повертаються всі думки і дії вчителя. При підготовці до уроку вчитель має пам'ятати, що на кожному уроці потрібні інтерес і захопленість самого вчителя, готовність самому дивувати і дивуватися. «Щоб запалити, треба горіти», Запалює сумління і всебічна підготовленість до уроку, емоційна щедрість учителя, його захопленість. І готуючись до уроку, слід пам'ятати, що **сучасний урок відрізняється:**

- скерованістю на всебічний гармонійний розвиток у поєднанні з наданням можливостей самореалізації кожному учневі з урахуванням його можливостей, інтересів та життєвих планів;
- науковим обґрунтуванням стратегії і тактики керування пізнавальною діяльністю учнів на основі закономірностей і принципів навчання;
- напруженою, посиленою, добре організованою і результативною пізнавальною роботою всіх учнів;
- ретельною діагностикою причин, що впливають на якість занять, прогнозування ходу і результатів навчально-виховного процесу;
- творчим підходом до вирішення конкретних завдань відповідно до наявних умов і можливостей учнів;
- доцільним використанням дидактичних засобів;
- співробітництвом учителя і учня, індивідуальним і диференційованим підходами з урахуванням можливостей кожної дитини;
- раціональним використанням кожної робочої хвилини уроку;
- створенням ситуації успіху на уроці, атмосферою демократизму, стимулювання, відповідальності всіх учасників навчально-виховного процесу за результати діяльності.